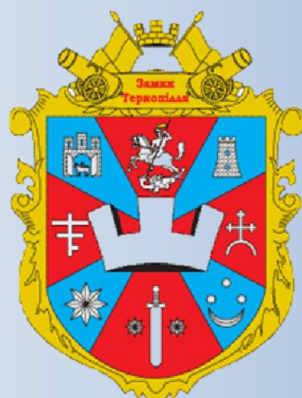

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національний заповідник «Замки Тернопілля»

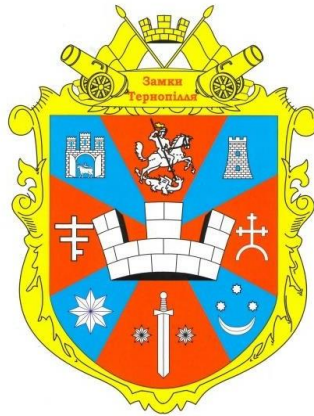

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

№12/2022

Збараж - 2022

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Національний заповідник «Замки Тернопілля»**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

№12/2022

Збараж - 2022

Збірник містить матеріали наукових конференцій, проведених Національним заповідником «Замки Тернопілля» в 2022 році, а саме:

Наукова конференція «Археологічні дослідження Тернопільщини: здобутки та перспективи» (28 квітня 2022 р.);

Наукова конференція «Збереження історико-культурних пам'яток України в умовах воєнного стану» (31 травня 2022 р.);

Наукова конференція «Замки Тернопільщини: до проблеми реставрації, пристосування та збереження» (22 вересня 2022 р.);

Науково-практична конференція «Князі Вишневецькі. Спадщина роду» (7 жовтня 2022 р.);

Науково-практична конференція «Консервація та реставрація як основні етапи в організації зберігання музейних експонатів» (20 жовтня 2022 р.);

Наукова конференція «Чортків крізь призму століть» (24 листопада 2022 р.).

Видання розраховане для істориків, культурологів, фахівців з охорони пам'яток культурної спадщини, музейних працівників, викладачів, студентів, та всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

Рецензенти:

Степан Павлюк	доктор історичних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту Народознавства НАН України
Микола Бармак	доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук ТНПУ ім. В. Гнатюка

Редакційна колегія:

Анатолій Маціпура	генеральний директор НЗ «Замки Тернопілля»
Олег Заліщук	заслужений архітектор України, лауреат державної премії України в галузі архітектури, головний архітектор НЗ «Замки Тернопілля»
Володимир Місько	кандидат історичних наук, доцент, декан історичного факультету ТНПУ ім. В. Гнатюка
Тетяна Думська	заступниця генерального директора з наукової і культурно-просвітницької роботи НЗ «Замки Тернопілля»
Богдан Строць	кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу регіональної археології Державного підприємства «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України
Марина Ягодінська	кандидат історичних наук, директор Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини
Любов Шиян	кандидат історичних наук, наукова співробітниця НЗ «Замки Тернопілля»
Зоряна Мазуранчик	завідувачка сектору промоції та комунікації НЗ «Замки Тернопілля»
Наталія Марціяш Дир	молодша наукова співробітниця НЗ «Замки Тернопілля»

*Рекомендовано до друку
Вченою Радою Національного заповідника «Замки Тернопілля»
Протокол №10 від 6 грудня 2022 р.*

НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Любов Альтгайм
м. Тернопіль

РОЛЬ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ У ФОРМУВАННІ СВІДОМОСТІ
ЕКСКУРСАНТА

Анотація: У статті зроблено акцент на важливості екскурсійних послуг, загалом, та окремих його складових для формування свідомості екскурсанта. Охарактеризовано роль уяви та екскурсовода як вихователя для формування образів та позитивних емоцій під час надання екскурсійних послуг. Розкрито суть і важливість творчого застосування зазначених методів виховання і дотримання вказаних принципів під час формування, організації і надання екскурсійних послуг для підвищення ефективності формування свідомості екскурсантів.

Ключові слова: організація екскурсійних послуг, екскурсовод, екскурсанти, показ, розповідь, емоції, свідомість, принципи, методи.

Екскурсійна діяльність завжди виступала і залишається важливим засобом формування світогляду екскурсанта. Особливо ефективним він є для підлітків і молоді. Традиційно, екскурсійна діяльність є частиною подорожі туриста, яка розширює кругозір, дає можливість краще пізнати історію та географію свого краю чи іншого регіону відвідування, пробуджуючи глибоку повагу до минулого та любов і дбайливе ставлення до природи.

Організація екскурсійних послуг це:

- відмінний засіб виховання у нашої молоді цілеспрямованості, зібраності, прагнення до пізнання;

- велика школа життя для становлення свідомості підлітків. Крім виховання високих моральних якостей та естетичних почуттів, екскурсії розвивають спостережливість, уяву. Збагачуючи свій розум теорією і практикою пізнання дійсності, екскурсанти пізнають життя у всій його різноманітності.[2]

Екскурсії мають важливе значення у комплексному підході до національного виховання дітей, що на сьогодні знову є особливо важливим. Саме поєднання у цій діяльності релігійного, трудового та морального виховання буде найефективнішим.

Екскурсовод, подаючи розповідь і показ із врахуванням емоційного сприйняття дітей, формує у них національні погляди і переконання, завдяки чому відбувається моральне становлення особистості, закріплюються і розширюються знання, отримані у школі на заняттях із різних навчальних дисциплін, розвивається також загальний кругозір і виховується дбайливе ставлення до природи.

Завдання екскурсовода - пробудити зацікавленість у екскурсантів до теми і основних питань проведеної екскурсії. Робиться це за допомогою психологічного налаштування і готовності до сприйняття сказаного.

Важливе місце у формуванні зацікавленості до теми екскурсії займає вступна частина, яка вводить коротко екскурсантів у зміст екскурсії. Стійкість уваги екскурсантів багато у чому залежить від того, із якого об'єкта починається екскурсія і чим екскурсійний маршрут буде завершено.

Початок екскурсії, перший екскурсійний об'єкт, повинен надати зав'язку всього екскурсійного маршруту, і причому так, щоб у подальшому розвитку

екскурсії поступово виходило більш повне виявлення екскурсійного сюжету; кінець екскурсій, останній екскурсійний об'єкт даного екскурсійного маршруту, повинен обиратися таким чином, щоб у ньому можна було підсумувати і узагальнити екскурсійний матеріал всього маршруту і таким чином зробити висновки всієї проведеної екскурсії.[1]

Важливо, щоб особливо яскравим було враження, яке справляє на екскурсанта перший екскурсійний об'єкт. Несподіванка, новизна зорового матеріалу викликають зацікавлення, потрібні емоції. Цьому сприяє розповідь екскурсовода, особливо її початок. Як наслідок в екскурсійній групі створюється певний психологічний настрій, який визначає ставлення до екскурсовода і до повідомленої ним інформації. І тому показ і розповідь необхідно організувати так, щоб до кінця екскурсії зберегти в учасників піднесений настрій, особливий мікроклімат у групі, позитивну емоцію.

Екскурсовод, враховуючи вимоги психології, управляє увагою екскурсантів. Із цією метою він використовує деякі методичних прийоми показу і розповіді. Наприклад, пауза у мові екскурсовода змушує екскурсантів бути уважнішими, завдяки їй у групі замовкають розмови, погляди спрямовуються на екскурсовода. У тих випадках, коли увага до розповіді екскурсовода слабшає, він переводить увагу екскурсантів на об'єкт, використовує весь зоровий ряд за допомогою показу. Коли ж пам'ятник чи інший екскурсійний об'єкт перестає привертати увагу, екскурсовод наводить цікавий приклад, розповідаючи про цікаву подію, яка із ним пов'язана. Такі навички здобуває екскурсовод після вже значного досвіду, і свого власного і запозиченого від інших екскурсоводів.

Також тут на допомогу приходять знання законів психології, які дозволяють екскурсоводові володіти увагою групи протягом всієї екскурсії, враховувати особливості сприйняття матеріалу екскурсантами, ефективно впливаючи на свідомість і почуття учасників заходу.

Психологія вимагає враховувати вікові особливості екскурсантів. Найнижчий рівень уваги спостерігається у віці від 18 до 21 року, середній - 22-25 років, у групі, де екскурсантам 26 років і вище рівень уваги зростає.

Увага екскурсантів пов'язана також зі ставленням екскурсовода до групи, до кожного екскурсанта, із його вмінням утримувати у полі своєї уваги тему і предмет викладу матеріалу, його композицію, дотримуватися логічної послідовності викладу, враховувати реакцію екскурсантів. Екскурсовод повинен розбиратися у таких психологічних станах особистості, як активність, бадьорість, працездатність, задоволеність, втома, пригніченість і ін. Не менш важливо мати уявлення про типи темпераменту такі як: сангвінік, флегматик, холерик, меланхолік. І все це дає можливість екскурсоводові правильніше будувати роботу із екскурсантами. [1]

Відтворювати уяву у екскурсантів можна за допомогою словесного опису предмету під час розповіді, умовного зображенні предмета - це може бути схема, креслення, карта та демонстрації копії предмета - муляжу, моделі, реконструкції. Цей вид уяви характерний для екскурсій, де ставиться завдання допомогти екскурсантам подумки побачити все словесно описане, відтворити зовнішній вигляд об'єкта, який у даний час не знаходиться перед ними у своєму оригінальному вигляді.

Відтворення уяви може мати також конструктивні особливості. Цьому виду уяви властиве точне відтворення об'єкта у свідомості екскурсантів. А творча уява дозволяє екскурсоводові створювати нові зорові образи. У доповнення до об'єкта, якого екскурсанти побачили у своєму природному розташуванні,

екскурсовод творчо додумує певні частини об'єкта, зорозово заповнює відсутні деталі.

За допомогою творчої уяви можуть бути відтворені події та явища: картини смерті, оборонної чи військового битви, а також образи конкретних героїв. Добре розвинена уява дозволяє екскурсоводові, спираючись на раніше набуті знання, життєвий досвід, окремі спостереження, створювати такі картини подій, такий вигляд людей, які легко сприймаються екскурсантами. Творча уява екскурсовода дає можливість екскурсантам уявити себе учасниками подій, яким присвячена екскурсія. Тільки таку екскурсію, яка відтворює в уяві її учасників всі епізоди життя у русі і звуках, можна визнати вдалою.

Об'єкти спостереження екскурсії у більшості випадків нерухомі. Але такими ж самими властивостями володіють і твори живопису та скульптури. Насправді коні, на картинах битв також нерухомі, як і нерухомі всі вершники, які уявно "рухаються" на глядача. Однак у свідомості екскурсанта закарбується не окрема зброя чи обладунки, а повний чудовий образ вершника, який скаче на величному коні. Те ж саме відбувається при спостереженні історичних місцевостей, полів битв екскурсійних об'єктів під керівництвом кваліфікованого екскурсовода. Будівлі, фортеці, поля давніх битв заповнюються учасниками подій, що відбувалися у далекі роки, у них знову кипить давно зникле життя.

Велике значення для успіху екскурсії, засвоєння і запам'ятовування екскурсійного матеріалу має позитивна емоція під час і після надання екскурсійної послуги. Психологія, яка розглядає психічні процеси і стани особистості, важливу роль відводить емоціям і почуттям.

В екскурсії емоційний вплив на екскурсантів надає розповідь екскурсовода, її зміст, добре підібрані приклади, пояснювальний матеріал, правильний акцент у її донесенні до екскурсанта.

Активні емоції в аудиторії викликає зоровий ряд - будівлі, споруди, історичні місця, пов'язані зі знаменними подіями, меморіальні дошки, експонати у музеях. І, меншою мірою, емоційність екскурсантів є наслідком власних емоцій екскурсовода. Важливе значення для розуміння і засвоєння екскурсійного матеріалу має співпереживання - уподібнення емоційного стану суб'єкта стану іншої особистості. Як приклад можна навести показ творів образотворчого мистецтва - живопису чи графіки, під час якого екскурсовод допомагає екскурсантам побачити зображені на них предмети і явища навколишнього світу очима художника. Екскурсант ніби сприймає ставлення художника до того, що він відтворює у своєму творі, його емоції і почуття.

Таким чином, можна зробити висновок, що при спостереженні екскурсійних об'єктів під керівництвом екскурсовода у екскурсантів виникає співпереживання, те спільне у емоції. Іншими словами - емоції екскурсійної групи набувають особливості співпереживання. Одне із завдань екскурсовода - розвинути у екскурсантів здатність до відтворення в уяві тих предметів, образів, явищ, яким присвячена розповідь.

Для екскурсовода також важливо володіти комплексом знань і вмінь, щоб донести до аудиторії творчий задум авторів - творців конкретних об'єктів. Емоції екскурсантів, їх рівень задоволення, захоплення залежать від того, наскільки вони задоволені отриманою інформацією. При цьому має значення і інше - наскільки правильно і чітко виражено ставлення екскурсовода до об'єкту показу і змісту розповіді. Показ і розповідь створюють враження, викликають певні почуття екскурсантів: захват, гордість, гнів, жалість, співчуття, ненависть та ін. Буває і так,

що екскурсовод веде екскурсію емоційно, захоплено, але це не завжди викликає очікуваних емоцій у екскурсантів, вони залишаються байдужими. Так відбувається тому, що даний екскурсійний матеріал далекий від їхніх вподобань, що вони не підготовлені до його сприйняття. [1]

Реалізувати та ефективно застосовувати це можна також під час організації для дітей навчальних і позашкільних екскурсій.

Тематика навчальних екскурсій залежатиме від навчальної програми кожної навчальної дисципліни: фізики, хімії, природознавства, ботаніки, літератури, географії, історії і інших, яким навчаються діти.

Проводити такі екскурсії можуть фахівці екскурсійної справи і вчителі, які навчають дітей, відповідно до вимог і завдань шкільної програми.

Позашкільні екскурсії можуть організовуватися і проводитися екскурсоводами туристичних та екскурсійних підприємств та організацій.

Будуються вони вже не за вимогами навчальних дисциплін і програми, а за тематичним напрямками: історичні, архітектурні, мистецтвознавчі, виробничі та інші, і оглядові екскурсії містом чи краєм.

Можна організувати для дітей екскурсії у музеї, зоопарки, ботанічні сади, планетарії, заповідники із використання різного виду транспорту.

Виробничі екскурсії ознайомлять дітей із технологією виробництва, дають розуміння виробничих процесів, викликають зацікавленість до різних професій.

Формуючи, організовуючи і надаючи дану послугу потрібно дотримуватися і пам'ятати про принципи організації екскурсійних послуг — це найбільш загальні провідні положення, які визначають мету, ідеали, зміст, методіку та організацію процесу надання послуг під час організації екскурсійних послуг.

В основу екскурсійної діяльності покладено традиційні принципи науковості, правдивості, національності, зв'язок теорії із життям. Важливою умовою підвищення ефективності організації екскурсійних послуг для широких верств населення є творче застосування зазначених принципів.[1]

Щоб реалізувати принцип науковості, потрібно пам'ятати, що під час формування змісту розповіді тематичної екскурсії, що він повинен викладатися у відповідності із даними науки. Всі факти, події, теоретичні положення подаються у науковому трактуванні, одержують об'єктивну оцінку із позицій тієї науки, до якої вони належать.

Інший принцип, на основі якого будуються екскурсійну діяльність - принцип правдивості. Його вимога - чіткий, об'єктивний підхід, до оцінки фактів, подій, явищ, самих екскурсійних об'єктів із позицій національних особливостей. Важливо, щоб екскурсія була підготовлена із урахуванням цієї вимоги, щоб відповідно до нього були складені методичні документи - тексти й розробки.

Принцип національності є не менш важливим, а сьогодні, можливо, і найважливішим. Реалізуючи його потрібно, щоб кожен екскурсовод, викладаючи матеріал під час екскурсії, послідовно проявляв свою особисту національну позицію. Здійснення принципу національності забезпечує високу ідейність екскурсійної діяльності.

Традиційний принцип зв'язку теорії із життям має мати місце на кожній екскурсії, матеріал яких повинен бути пов'язаний із життям. Успіх екскурсії залежить від того, наскільки зрозуміло подається інформація, наскільки за своїм змістом вона доступна для даної аудиторії. Переконалівість екскурсійної діяльності забезпечується також відбором фактів і прикладів, посиленнями на авторитетні

джерела, спогади учасників подій, демонстрацією фотографій, копій справжніх документів.

Важливою умовою підвищення ефективності організації екскурсійних послуг для широких верств населення є творче застосування зазначених принципів.

Принципи організації екскурсійних послуг, що знаходяться у тісному взаємозв'язку, створюють цілісну єдність і становлять систему. Реалізація одного принципу пов'язана із реалізацією інших. Усі вони відбивають сутність та основні особливості екскурсійної діяльності і, відповідно, дають фахівцю екскурсиводу сукупність конкретних методологічних, теоретичних, методичних рекомендацій щодо організації та проведення окремої екскурсійної послуги, так і надання її у комплексі туристичного продукту поряд із іншими послугами. [1]

Основними характеристиками системи принципів організації екскурсійних послуг, виходячи із сучасних тенденцій і потреб є:

- націленість на здійснення основної мети у сучасних умовах розвитку суспільства — формування всебічної і гармонійно розвиненої особистості — громадянина своєї держави із активною життєвою позицією та почуттям поваги до національної культури, історії свого народу;

- національна спрямованість водночас із гармонійністю, комплексністю, конкретністю та послідовністю різних чинників у розвитку взаєморозуміння та взаємоповаги між народами;

- орієнтація на забезпечення поваги до інших культур та комунікації суб'єктів екскурсійної діяльності. [2]

Узагальнюючи сучасні методологічні та теоретичні підходи до обґрунтування системи принципів екскурсійної діяльності, які існують на сьогоднішній день у екскурсійній методиці, враховуючи закономірності організації екскурсійних послуг, можна обґрунтувати нову систему принципів екскурсійної діяльності:

- *цілеспрямованої діяльності.* Початком будь-якої діяльності, зокрема екскурсійної, є визначення мети. Відповідно до мети екскурсійна діяльність має бути спрямована на збагачення особистості моральними, етичними цінностями, поповнення та закріплення знань із історії, географії, культурології, краєзнавства, природознавства, топографії, рекреації, мистецтвознавства та ін;

- *принцип взаємин екскурсивод – екскурсант в екскурсійній діяльності.* Важливим в екскурсійній діяльності є активність та зацікавленість осіб щодо самовдосконалення, стимулювання активності екскурсиводів у формуванні та постійному самовдосконаленні особистості. Визнання цього принципу означає наявність під час екскурсійної діяльності діалогічної взаємодії між екскурсантами та екскурсиводом, що забезпечує інтенсивність емоційних реакцій, перегляд власної поведінки із метою подолання дисонансу під час надання екскурсійних послуг.

Також важливу роль у формуванні свідомості екскурсанта під час екскурсійних послуг відіграє їх виховний аспект. Це є, так би мовити, правильно організоване виховання, під час якого ефективності досягають знання і розуміння вихованцем тих норм і правил поведінки, які повинні бути сформовані екскурсиводом під час екскурсії. Важко виховати, виробити певну якість, не добившись чіткого розуміння значення цієї якості. Ці виховні методи є важливими для успішного формування почуттів, емоційного переживання, необхідної поведінки екскурсантів. Глибокі почуття виникають тоді, коли усвідомлена вихованцями ідея, представлена екскурсиводом у яскравих, хвилюючих образах.

Такі виховні методи під час екскурсії ще можна назвати методами переконання, оскільки головна їх функція – формування стійких переконань. Не знання, а переконання стимулюють вчинки екскурсантів, тому не стільки поняття і судження, скільки моральна впевненість у суспільній необхідності і особистій корисності певного типу поведінки повинні формуватися на етапі розвитку їх свідомості.[3]

Провідну роль у групі методів формування свідомості екскурсантів відіграють словесні методи: розповідь, пояснення, бесіда, діалог, етична бесіда, лекція, диспут та ін.. Такі методи як розповідь екскурсовода, пояснення, бесіда, лекція для донесення потрібної інформації на екскурсіях є важливими складовими. Не менш важливими також є такі методи формування свідомості екскурсанта як етична бесіда, діалог, диспут, приклад.

Вибір методу та ефективність його використання під час надання екскурсійних послуг залежать від:

- вікових особливостей екскурсантів та їх життєвого досвіду. Так, у виховній роботі під час екскурсій із молодшими учнями привчання і вправи переважають над переконанням. Диспут і лекцію доцільно використовувати у виховній роботі зі старшокласниками;

- рівня розвитку екскурсійної групи, їх підготовленості і згуртованості. У ново-сформованих групах для згуртування можна спробувати застосувати метод вимог у категоричній безпосередній формі, у згуртованому - громадську думку, прийом паралельної дії;

- індивідуальних особливостей екскурсантів. На ці особливості слід зважати під час екскурсій як і у індивідуальній виховній роботі, так і під час групових і фронтальних виховних заходів. Обраний метод виховання повинен передбачати індивідуальні корективи;

- поєднання методів формування свідомості та поведінки. Добираючи методи виховання під час проведення екскурсій, слід розумно поєднувати методи формування свідомості й методи формування суспільної поведінки з урахуванням принципу виховання єдності свідомості та поведінки.

Тому важливою умовою підвищення ефективності організації екскурсійних послуг для формування свідомості екскурсантів є творче застосування зазначених методів і дотримання вказаних принципів під час їх формування, організації і надання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Альтгайм Л.Б. Організація екскурсійних послуг, Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. – 204 с.
2. Альтгайм Л. Роль екскурсійних послуг у донесенні ціннісних орієнтирів. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2022 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім.В.Гнатюка. Ред. кол.: Морська Н. Л., Литвин Л. М., Поперечна Г. А. Тернопіль : Вектор, 2022. С. 151 - 155.
3. URL:https://pidru4niki.com/12430812/pedagogika/metodi_formuvannya_svidomosti_osobistosti_abo_metodi_perekonan (дата звернення: 26.05.2022).

ЗМІСТ

**I. НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ТЕРНОПІЛЬЩИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

1.	Батюк Андрій Гарматні ядра з фондової колекції НКЗ «Гетьманська столиця». Випадкові знахідки	3
2.	Ганусевич Наталія Історія та перспективи археологічних досліджень оборонного замку у Микулинцях	7
3.	Данилейко Володимир Археологічні дослідження на території Чортківського замку в 2021 р.	13
4.	Дзісяк Ярослав Олег Ольжич – відшукувач життя і творець життя нації	21
5.	Кобаса Галина Історія археологічних досліджень території Тербовлянського замку XVII ст.	31
6.	Костюк Степан Фонд історика-археолога Олександра Ситника у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї	35
7.	Мазурик Юрій Історія та перспективи археологічних досліджень оборонно- фортифікаційних споруд на території с.Чарторийськ на Волині	36
8.	Лугова Олена До питання археологічних досліджень Західної вежі комплексу замку Синявських	42
9.	Саєнко Наталія Археологічні дослідження резиденції гетьмана Івана Мазепи в Батурині: підсумки і перспективи	46

**II. НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ
ПАМ'ЯТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»**

1.	Альтгайм Любов Роль екскурсійних послуг у формуванні свідомості екскурсанта	57
2.	Брижук Андрій Цифровий фонд Острозького замку	63
3.	Вельгій Марія Збаразький замок як об'єкт культурно-пізнавального та патріотичного туризму регіону	67
4.	Владимир Ольга Паляниця Віктор Законодавчі засади захисту об'єктів культурної спадщини України у час війни	73

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ:

Адамович Наталія Василівна, в.о. головної зберігачки фондів Національного заповідника «Замки Тернопілля»

Альтгайм Любов Богданівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка

Андрішин Богдан Олегович, молодший науковий співробітник відділу наукових досліджень Львівської філії Національного науково-дослідного реставраційного центру України

Атаманенко Віктор Борисович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії ім. проф. М.П. Ковальського Національного університету «Острозька Академія»

Батюк Андрій Олександрович, науковий співробітник Національний заповідник «Гетьманська столиця»

Білецька-Зварич Мирослава Василівна, художниця-реставраторка вищої категорії, завідувачка науково-дослідного реставраційного відділу Львівської філії Національного науково-дослідного реставраційного центру України

Бойко-Гагарін Андрій Сергійович, доктор історичних наук, старший зберігач фондів відділу «Музей грошей» департаменту комунікацій та фінансової обізнаності Національного Банку України

Болібрux Вікторія Іванівна, магістрантка Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка

Бондар Руслан Віталійович, молодший науковий співробітник Львівського національного літературо-меморіального музею Івана Франка

Брега Валентина Валентинівна, екскурсовод Вишнівецького відділу Національного заповідника «Замки Тернопілля»

Брегін Оксана Богданівна, наукова співробітниця Національного заповідника «Замки Тернопілля»

Брель Ольга Володимирівна, старша наукова співробітниця відділу «Музей Богдана Хмельницького» Національного історико-культурного заповідника «Чигирин»

Брижук Андрій Вікторович, заступник директора з наукової роботи Державного історико-культурного заповідника міста Острог

Будна Юлія Андріївна, студентка 3 курсу спеціальності «Готельно-ресторанна справа» Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя

Буйновська Єлизавета Валентинівна, директорка Державного історико-архітектурного заповідника «Хотинська фортеця»

Буньо Юрій Степанович, магістр, художник-реставратор станкового олійного живопису І-ї категорії КЗ ЛОР Львівського історичного музею

Вельгій Марія Олексіївна, молодший науковий співробітник Національного заповідника «Замки Тернопілля»

УДК-929
ББК-83-3(4Укр.)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК «ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЛЯ»

Наукове видання

Збараж 2022

Національний заповідник "Замки Тернопілля"
вул. Б. Хмельницького 6, м. Збараж Тернопільська обл. 47302
тел. (03550) 2 47 02
e-mail: zapovidnik_zbarazh@ukr.net
Офіційний сайт: <https://zamky.te.ua/>

Макет та верстка:

Тетяна Думська, Зоряна Мазуранчик, Наталія Марціяш Дир

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і достовірність наведених фактів, цитат, власних імен, назв і стилістику тексту.

НЗ

Національний заповідник «Замки Тернопілля»
тел.: (03550) 2-42-47
zapovidnik_zbarazh@ukr.net